

MADÁRVÉDELMI TEVÉKENYSÉG AZ ÁSOTTHALMI SZAKKÉPZŐ ISKOLÁBAN

Andrésiné dr. Ambrus Ildikó – Andrési Pál

Ásotthalmi Szakképző Iskola

Bevezetés

A madárvédelem fontosságára az 1850-es években erdészek, mezőgazdák és természetkutatók hívták fel a figyelmet. Majd az 1800-as évek végén Herman Ottó sürgette a madárvédelmi akciók minél szélesebb körű beindítását. Pár évtizeddel később Csörgey Titusz munkássága adott a hazai madárvédelemnek hatalmas lendületet. Iskolánkban is erre az időszakra vezethetőek vissza a madárvédelem kezdetei.

Ásotthalmom a Duna-Tisza köze déli részén, Csongrád megye nyugati szegletében található. Ez a vidék évszázadokon keresztül Szeged városához tartozott. Itt, a város legerdősültebb vidékén nyitotta meg kapuit 1883. október 10-én az erdőőri szakiskola, amelynek parkjában és az ehhez kapcsolódó Tanulmányi erdőben több mint egy évszázada folynak madárvédelmi tevékenységek.

Kezdeti évtizedek

Az iskolában folyó madárvédelmi tevékenységek kezdetei nem ismertek, ennek megismerése további kutatásokat igényel. Az iskola múzeumában őrzünk egy 1912-ből származó szakiskolai ismertetőt, amelyben az alábbiak olvashatóak: *„Az erdőőri szakiskola ornitológiai megfigyelő állomás is és egyszersmind madárvédelmi telep. A park és erdő egyes fáin fészekodvak, a hasznos madarak évek óta megszokott fészkelő és télen át hálólhelyei. A park facsoportjai között etető házikók, hol a tél sanyarú viszonyai között nap-nap mellett államköltségen 100 és 100 cinke, pinyőke s szigorú teleken az Alföldön alig látott madár bőven terített asztalt talál. Hatása a madárvédelemnek feltűnő. Az erdőőri szakiskola parkjában, erdejében egész éven át, nyüzsgő a hasznos madár, tavasszal pedig a parkban sétálók hangja elvész abban a madárdal versenyben, mit a költéshez készülők madársereg hajnaltól estig, sőt még éjjel is ad.”*

Ennek az időszaknak a madárvédelmi tevékenységét igazolja egy, az 1900-as évek elejéről származó, iskolánk múzeumában található fotó. Ez az iskola parkjában készült, amelyen egy madáretető, illetve egy madárodú is látható. Szintén az iskola múzeumában található egy keménytáblás füzet, amelynek címe az alábbi: A Királyhalmi madárvédelmi telep megfigyelései. A füzet első bejegyzései 1910-ből származnak, amelyeket Teodorovits Ferenc magyar királyi erdőmérnök, iskolaigazgató kezdett el vezetni. Az első évben 64 darab A, B, C és D típusú odút vettek nyilvántartásba, amelyeket a parkba és az erdőbe helyeztek ki. 1912-ben az odúk száma 122-re emelkedett, ezekből 42-t a parkban, 80-at az erdőben helyeztek ki. 1915-ben még felvezették az odúkat, de adatokat már nem írtak melléjük. Az odúk mellett a fenti idézet és a madáretetőről készült korabeli fotó is igazolja, hogy már ekkor rendszeresen foglalkoztak téli madáretetéssel.

A füzet vezetését néhány év kihagyása után 1926-ban folytatták. Ekkor 19 odút helyeztek ki. 1927-ben a Magyar Királyi Madártani Intézettől kapott a szakiskola 50 Berlepsch-rendszerű madárodút, amelyből 48 db „B”, 2 db „C” típusú volt. Az odúkat a bejegyzések szerint Tóber Samu magyar királyi főerdőmérnök személyesen helyezte ki. Az észlelő tanuló Tóth Gyula volt. 1928-tól a füzetet Rohoska Soma erdőmérnök vezeti gyöngybetűkkel, majd 1929-ben is. 1930-ban csak május hónapból vannak adatok, a füzet nincs lezárva, és az írás is eltér az előzőtől. Ezzel az évvel a füzet betelt.

1931-ben egy új, az előzőnél vékonyabb füzet vezetést kezdte meg Kertész István magyar királyi segéderdőmérnök. Az odúk száma az előző évekhez hasonlóan 50. 1934-ben a „*régi, már rozzant faodúk*” helyébe május hónapban 30 db új fészekodút szereztek be és helyeztek ki. 1934-35-ben a megfigyelő Gerencsér Géza, 1935-36-ban Vörös Rezső. 1937-ben a napló vezetése hiányos. 1938-ban Takáts Ferenc erdőmérnök vezeti a füzetet, aki Kertész Istvánt váltotta. Átszámozta az odúkat, illetve térképvázlatot is készített. 20 odú a parkban, 15 az erdőben volt kihelyezve. A 10 oszlopos odúból mindkét területre került. Ezzel az esztendővel a füzet vezetését be is fejezték. Más korabeli füzetéről nincs tudomásunk.

Elődeink madárvédelmi tevékenységét az alábbi mutatja be:

Év	Odúk száma	Kirepült fiókák száma
1910	64	274
1911	64	390
1912	122	264
1913	124	622
1914	122	691
1915	122	Nincs adat
1926	19	76
1927	50	165
1928	50	139
1929	50	125
1930	50	105 (hiányos)
1931 (új füzet)	50	65
1932	50	106
1933	50	110
1934	50	146
1935	50	149
1936	50	162
1937	50	97 (hiányos)
1938	45	375
Összesen:	-	4.061

Megjegyzés: A számokat összevetve megállapítható, hogy a megfigyelések, illetve az összegzések többször hiányosak és pontatlanok.

A madárvédelmi telep működésének és megfigyelésének 18 éve alatt 9 faj 4.061 fiókája repült ki. A leggyakoribb költő faj a széncinege volt, az összes kirepült fióka 89 %-a. Adatokat további nyolc fajról jegyeztek fel. A tizedik megtelepedő faj a veréb volt (pontos fajnév nélkül), amelynek tojásait és fiókáit is szisztematikusan kidobták, de a füzetbe feljegyezték.

A madárvédelmi telep közel három évtizedes működése alatt több ezer madárfiókéval gazdagította a környező területeket. Ez az időszak azért is fontos, mert a Tanulmányi erdő túlnyomó többsége ekkor fiatal, illetve középkorú erdőrészekből állhatott, amelyekben kevés lehetett a költésre alkalmas fészekodú. Az adatok részleges feldolgozásával és közlésével kívánunk emléket állítani a szakiskola egykori tanárai és diákjai madárvédelmi tevékenységének.

A madárvédelmi telep működése során az alábbi sikeres kirepüléseket jegyezték fel:

Madárfaj	Fészekaljok száma	Fiókák száma	Fészekaljankénti átlag fiókaszám
Szécinege	417	3608	8,7
Kékcinege	30	301	10,0
Szürke légykapó	11	62	5,6
Búbos banka	6	39	6,5
Rozsdafarkú	5	33	6,6
Fekete rigó	2	8	4,0
Fecske	1	4	4,0
Nyaktekercs	1	3	3,0
Seregély	1	3	3,0
Összesen:	573	4061	7,1

A II. világháború utáni időszak

Az iskolában az alapítástól kezdve erdészeti szakképzés történik. Az itt folyó madárvédelmi tevékenység szorosan összefügg az iskola történetével, az itt folytatott erdészeti képzésekkel. Az 1950-es, 60-as és 70-es évekből semmilyen információval nem rendelkezünk.

Az 1980-as évek elején viszont folytattak madárvédelmi tevékenységet az iskolában. Berdó József – egykori szakiskolás tanuló – elmondása szerint az 1980-as évek elején közel 50 madárodút tartottak nyilván a parkban és a parkhoz közeli erdőrészekben. Az odúkat költési időszakban rendszeresen ellenőrizték, a megfigyeléseikről beszámoltak Lesznyák László tanárnak. Az 1980-as évek végén még mi is találkoztunk néhány odú maradványával. Tudomásunk szerint ebből az időszakból sajnos nem maradtak fenn írásos feljegyzések.

Napjaink madárvédelmi tevékenysége

2001 tavaszán iskolánk a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Szegedi Helyi Csoportjától kapott 40 db A és B típusú madárodút, amelyeket a Tanulmányi erdő öt erdőrésztébe helyeztünk ki. A 306/A, 306/B és 307/B erdőrészekben erdei- és feketefenyő, a 314/A és a 314/L erdőrészekben szürkenyár állományok találhatóak. 2003-ban újabb 12 odút kaptunk, ezeket az iskola 10 hektáros parkjába helyeztünk ki. 2004-ben további 9 odút kaptunk, ezeket a 314/A erdőrészebe raktunk ki. 2011 őszén az első 40 odú le lett cserélve az iskolánk faipari szakköre által készített odúkra.

Madárvédelmi tevékenység 2001-2016 között:

Év	Odúk száma	Lakott, fiókákat kibocsátó odúk száma	Kirepült fiókák száma
2001	40	10	68
2002	40	16	123
2003	52	15	113
2004	61	22	164
2005	60	21	150
2006	60	18	134
2007	60	16	114
2008	60	13	99
2009	57	22	138
2010	55	11	68
2011	54	15	141
2012	54	31	270
2013	54	25	183
2014	47	17	138
2015	44	28	217
2016	44	31	230
Összesen:	-	311	2.350

Sikeres kirepülések száma 2001-2016 között:

Madárfaj	Fészekaljok száma	Fiókák száma	Fészekaljankénti átlag fiókaszám
Szécinege	173	1.267	7,3
Kékcinege	122	975	8,0
Fenyvescinege	11	82	7,5
Kormos légykapó	3	15	5,0
Örvös légykapó	1	5	5,0
Vörösbegy	1	6	6,0
Összesen:	311	2.350	7,6

Az elmúlt 16 év során 6 faj 2.350 fiókája repült ki. A leggyakoribb költő faj a széncinege volt, az összes kirepült fióka 54 %-a. A második leggyakoribb faj a kékcinege volt, az összes kirepült fióka 41 %-a. A madárodúk kihelyezésével a tényleges madárvédelmi tevékenység mellett jelentős faunisztikai eredmények is születtek. Sikerült igazolni a fenyvescinege rendszeres költését. A faj dél-alföldi előfordulását 1982-ben dr. Molnár Gyula írta le Öttömösről és Zákányszékről. Az ásothalmi megfigyelések azt igazolják, hogy a fenyvescinege a telepített fenyvesek rendszeres, de kis számban költő madarává vált.

Az örvös légykapó a domb- és hegyvidéki lomberdők jellegzetes fészkelő madara. Síkvidéki erdőkben ritkán költ. 2001-ben a 306/B erdőrészben költött egy pár. Az odú egy öreg, vegyes lomberdő melletti feketefenyvesben volt kihelyezve.

A kormos légykapó rendkívül ritka költőfaj hazánkban. Fészkelő állományát 30-50 párra becsülik. Hegy- és dombvidéki erdők madara. Az Alföldön eddig Galiba Ferenc mutatta ki költését Sándorfalván. A Tanulmányi erdőben 2003-ban 2 pár, 2004-ben 1 pár költött. Két alkalommal a 306/B, egyszer a 314/L erdőrészletben költött.

A 2015. május 7-ei ellenőrzés során ritka jelenséget, úgynevezett madár összetojást észleltünk a 30-as számú odúban. Az első pillantásra látszott, hogy nagyon sok, és különböző méretű tojás van a fészkekben. Ekkor 8 szén- és 10 kékcinege tojás számoltunk. A későbbi megfigyelések során kiderült, hogy az odú költő mararai széncinegék. Május 28-án a fészkekben a 8, közel kirepülő széncinege fióka mellett egy kékcinege fiókát is találtunk. Utóbbi a növekedésben erősen lemaradt. Egy hét múlva a fészkekből mind a 9 fióka kirepült. Ekkor a fészket és az odú alját is átnéztük, de tojás maradványokat nem találtunk. Vélhetően a kékcinege fiókák is kikeltek, de még fiatalon elpusztultak, az egyetlen életben maradt kivételével. Ugyanakkor több rovarlárvét is találtunk, amelyek az elpusztult fiókákat fogyasztathatták el.

Felhasznált irodalom

- Andrési P. (2002): Az ásothalmi Tanulmányi erdő madárvilága
Szakmai füzetek 8.
Bedő Albert Erdészeti Szakiskola, Ásothalom, p. 34.
- Andrési, P. (2004): Újabb kormos légykapó (*Ficedula hypoleuca*) költések a Dél-Alföldön
Aquila 111. évf., Budapest, p. 203-204.
- Andrési P. – Galiba F. (2008): A kormos légykapó (*Ficedula hypoleuca*) megtelepedése a Dél-Alföldön
Ornis Hungarica 15-16 évf., Budapest, pp. 19-24.
- Haraszthy L. (szerk.)(1998): Magyarország madarai
Mezőgazda Kiadó, Budapest, p. 441.
- Hadarics T. – Zalai T. (szerk.)(2008): Magyarország madarainak névjegyzéke
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület,
Budapest, p. 277.
- Molnár Gy. (1982): Fenyvescinege költése Csongrád megyében
Madártani Tájékoztató, 1982/4, Budapest, p. 235.

Schmidt E. (1982): Gyakorlati madárvédelem
Natura Kiadó, Budapest, p. 133.

Vertse A. (1961): Madárvédelem
Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, p. 214.

Képjegyzék

Fotó: Andrési Pál

1. kép Széncinege
2. kép Széncinege fészekaljja
3. kép Kékcinege fészekaljja
4. kép Fenyvescinege a fészekodúnál
5. kép Fenyvescinege
6. kép Fenyvescinege fészekaljja
7. kép Szén- és kékcinege tojások egy fészekaljban
8. kép Nyolc széncinege és egy kékcinege fióka egy fészekaljban

